

מכות ט

עניין: בגלעד שכיחי רוצחים

רמב"ן מטות לה, יד

(יד) את שלש הערים. "ואע"פ שבארץ כנען תשעה מטות וכאן אינם אלא שנים וחצי, השהה מניין ערי מקלט שלהם, כי בגלעד נפישו רוצחים דכתיב (הושע ו ח) גלעד קרית פועלי און עקבה מדם", לשון רש"י מדברי רבותינו ז"ל (מכות ט:).
ואע"פ שאין המקלט אלא בשוגגין⁶⁰, היו שופכי דמים במרמה ומראין עצמן כשוגגין, והוצרך להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולן שלא נודע מי המזיד⁶¹. ואם כן⁶² צוה הקב"ה זה על שם העתיד, על דרך "וקם העם הזה וזנה"⁶³ (דברים לא טז), או שיאמרו שהיה אור ארץ גלעד מגדלת רוצחים מאז היתה לגוי.

אהבת יהונתן הפטרת חוקת

רוצחים, וכתבו התוס' תימא מאי שייך האי טעמא לערי מקלט דלא למזיד נתקנו ערי מקלט, ע"ש. ונראה ליישב, דא"י בוהר, איש כי יחטא בשגגה וחביא קרבן לח' על שגגתו אשר שגג, ומקשה הוזהר למה צריך כפרה על העלם דבר ולא ידע ואשם, ותי' דאין אדם נכשל בשוגג אא"כ עבר תחלה במזיד ושפיר צריך כפרה על המזיד. וזהו כוונת המשורר (תהלים י"ט, י"ג) שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשוד עבדך, ר"ל אם תשמרני ממזיד בוודאי לא אכשל בשוגג. וזהו כוונת הגמ' בגלעד שכיחי רוצחים יותר משאר מקומות, ר"ל במזיד, והרגל נעשה טבע ונכשלים בשוגג, לכך תקנו שלש ערים, ומתורץ קושית תוס', וא"ש.

מהר"ל גור אריה מטות לה, יד

על ידו. ולכך היה צריך ערי מקלט יותר בגלעד – לשוגגין – ממקום אחר, שכל שהרג שוגג צריך לגלות, אף על גב שאין עדים, על ידי שיומן אותם לפונדק אחד. נמצא שבוה המקום הרבה גולים. ונכון הוא מאד פירוש זה²¹.

אבל נראה לי כי כל שוגג היה לו להיות נזהר שלא יהרג, ולכך חייב גלות, דאם לא כן, למה יגלה, דמה עשה, אלא שהיה לו להיות נזהר שלא יהיה חבירו נהרג על ידו²². ובגלעד נפישו רוצחים אותם שהם מזידים, וממילא לא תמצא אף אחד מהם – אף הטובים שבהם – שהיה נזהר שלא יהרג חבירו בשוגג. ולפיכך, כמו שתמצא הרבה מזידין שהורגים במזיד, מכל שכן שהיו יותר הרבה שוגגים, שאין נזהרים שלא יבוא על ידם שפיכות דם. ולפיכך היה צריך להרבה ערי מקלט.

ועוד, דודאי מה שהיו שם הרבה רוצחים, היינו מפני שהמקום גורם, שהיה מגדלת רוצחים לרצוח אנשים, לכך היה מוכן לגדל אנשים הורגי שוגג. כי יש בני אדם מוכנים לדבר מה יותר²³, והיה המקום מגדל אנשים שעל ידם יבא שפיכות דם – יש במזיד ויש בשוגג, ופשוט הוא²⁴.

תפארת ישראל פ"ב בועז

אע"כ ה"ק הש"ס, מדכמיז פן יחס לנצו, ונגלעד שהיו מרי נפש ומסוממי לז טפי, היו עוקצין ולורצין להורג נפשות, ויהיה שוגג או מזיד, חוזרין לחריז להרגו. להכי היו צריכים נמי הרבה ערי מקלט, למהר להנצל שמה. ונרוך ה' שהאיר עיני צוה:

אגרות משה חו"מ ח"א סי' קז

ואין להם קולא זו דכל זה דוחק. ולכן יותר נראה כפירוש הראשון שהעיקר הוא שיהיו ערי מקלט קרובות להרוצחים כדי שלא יהרגום גואלי הדם שכיון שבגלעד אינם חוששין כ"כ לרציחה יותר עלולים שיהרגו גוה"ד את הרוצח בשוגג מכפי שעלולים גואלי הדם שבשאר א"י, שלכן הוצרכו לשלש ערים משולשות בעבר הירדן שיהיו קרובות לרוצחים שבכל עבר הירדן, ומצד הריבוי רוצחים